ISSN 2181-7138

МУАЛЛИМ ҲӘМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

2023

2/1-сан

Өзбекстан Республикасы Министрлер Кабинети жанындағы Жоқарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының 25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды

Қарақалпақстан Баспа сөз ҳәм хабар агентлиги тәрепинен 2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды. №01-044-санлы гуўалық берилген.

Нөкис

2/1-сан *2023*

март-апрель

Шөлкемлестириўшилер:

Қарақалпақстан Республикасы Халық билимлендириў Министрлиги,
ӨЗПИИИ Қарақалпақстан филиалы

Редактор:
А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ
Ерполат АЛЛАМБЕРГЕНОВ
Алишер АЛЛАМУРАТОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ
Тўлқин АЛЛАЁРОВ
Умида БАҲАДИРОВА
Фархад БАБАШЕВ
Гулзода БОЙМУРОДОВА
Маманазар ДЖУМАЕВ
Асқар ДЖУМАШЕВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА
Мырзамурат ЖУМАМУРАТОВ
Умида ИБРАГИМОВА
Меруерт ПАЗЫЛОВА
Асқарбай НИЯЗОВ
Сабит НУРЖАНОВ
Уролбой МИРСАНОВ
Нуржан МАТЧАНОВ
Шукурилло МАРДОНОВ
Бахтиёр РАХИМОВ
Арзы ПАЗЫЛОВ
Барлықбай ПРЕНОВ
Қаҳҳор ТУРСУНОВ
Нурзода ТОШЕВА
Тажибай УТЕБАЕВ
Амангелди КАМАЛОВ
Ризамат ШОДИЕВ
Зафар ЧОРШАНБИЕВ
Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Гулрухсор ЭРГАШЕВА
Гавхар ЭЩАНОВА

МАЗМУНЫ

ТИЛ ҲӘМ ӘДЕБИЯТ

Seytkasımov D. B. Kompetenciyaǵa baǵdarlanǵan tálim tiykarında filolog-oqıtıwshı profilin jaratıw ... 6
Курбанова Ш. А. Концепт терминининг когнитив тилшуносликда ва лингвомаданиятшуносликдаги аҳамияти ... 13
Toshxujayeva Sh., Karimova Sh. Erkin A'zam asarlarida frazeologizmlar ... 20
Masodikova Z. H. Oliy ta'lim muassasalarida nemis tilini pedagogik texnologiyalar orqali o'rgatish ... 24
Akbarova M. Sh. G`ayriodatiy birikmalar badiiy matnning lingvopoetik qiymatini oshiruvchi omil sifatida ... 28
Yigitaliyeva Sh. I. "Yaxshilik" konseptining bilvosita ifodalanishi ... 33
Закирова Д. Х. Нутқий жанрлар концепцияси хусусида ... 38
Тошхужаева Ш., Каримова Ш. Эркин Аъзам асарларида киноя ... 43
Тошхужаева Ш. Эркин Аъзам асарларида парантезаларнинг лингвопоэтик хусусиятлари ... 47
Орипова К. Э. Ўхшатишлар иштирокидаги бадиий матнларда антонимлар маданий омил сифатида ... 52
Ishmatova O. S. Fonetik ritmika – nutqni kompleks rivojlantirish omili sifatida ... 57
Махмудова Д. С. Методы и приемы обучения русскому языку ... 65

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Хужаназарова Н. М. Тарбияланувчиларда меҳнат кўникмаларини ҳосил қилиш ... 70
Taylanova Sh. Boshqaruv tizimini rivojlantirish yo'llari ... 73
Донаев С. Х. Таълим сифатини бошқаришнинг муҳим хусусиятлари ... 77
Abdraimova B. B. Bo'lajak biologiya o'qituvchilarini tayyorlashda pedagogik diagnostika muammosining nazariy aspektlari ... 83
Kultaev K. K. To'yingan uglevodorodlar mavzusiga interfaol usullarning tatbig'i ... 92
Abdullayev A. Q., Abdullayeva N. R. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida matematika fanini o'qitishda innovatsion ta'lim texnologiyalari asosida kreativ faoliyatini rivojlantirish ... 99
Ibadullayeva Sh. N. Pedagogik amaliyot jarayonida bo'lajak maxsus pedagoglarni kasbiy faoliyatga tayyorlashning mexanizmlarini takomillashtirish ... 105
Бабаева Х. У. Педагогик таълим инновацион кластерининг афзаллиги ... 111
Эрназарова Г. О., Калдибеков А. Б. Бўлажак педагогларнинг технологик компетентлик даражасини ривожлантиришнинг педагогик шарт-шароитлари ... 115
Қурбанова М. Э. Касбий-технологик вариативлик асосида ўқув жараёнида инновацион фаолиятни ташкил этиш ... 121
Тўйчиева Г. М. Бўлажак ўқитувчиларнинг касбий-билиш компетенциясини шакллантириш ... 125
Janbayeva M. S. Innovatsion jamiyat sharoitida zamonaviy o'qituvchilarga bo'lgan ehtiyojlar ... 130
Meylieva M. S. Kasb tanlashga munosabat tizimi mezonlarining tanlanishi ... 133
Ne`matova Z. F. Ta'lim, fan va ishlab chiqarish integratsiyasida zamonaviy o'rta bog'in kadrlarni tayyorlash tamoyillari ... 138
Majidova G. A. Umumta'lim maktablarida immersiv texnologiyalardan foydalanish ko'nikmasini oshirish ... 142
Xalilov F. V. Muhandislik oliy ta'lim muassasalarida mustaqil ta'lim va unda bilimlar bazasi qo'llash zaruriyati ... 146
Ашурова С. Ю. Ўқитиш тамойиллари таълим жараёнида дидактик воситалар ва материаллардан фойдаланишнинг асоси сифатида ... 152
Muslimov Sh. N. Bo'lajak texnologiya fani o'qituvchilarini kasbiy-grafik kompetentligini rivojlantirishda shaxsga yo'naltirilgan ta'limning roli ... 157

Sharipov A. A. Professional talim muassasalari oquvchilarining zamonaviy pedagogik texnologiyalar vositasida amaliyotga yo'naltirish metodikasini takomillashtirish ... 163
Абдалова С. Р. Дарснинг ўқув жараёнидаги ўрнини ўрганиш ҳамда муаммоли ўқитиш технологияси нуқтаи-назаридан таҳлил қилиш ... 168
Мусурманов Р., Султанова Д. А. Академик Қори Ниёзий педагогик фаолиятини ўрганиш замон талаби ... 174
Raxmanova M. Q. Talabalarning ijtimoiy kompetentligini rivojlantirishning zamonaviy yondashuvlari ... 178
Кадирова Х. А. Замонавий таълим технологиялари ёрдамида миллий дунёқарашни ривожлантириш механизмлари ... 183
Парпиева М. М. Технологик таълим ўқитувчисининг аутопедагогик компетентлигини ривожлантириш муаммосини ўрганишнинг илмий-амалий асослари ... 188
Tursunbayeva Yu. R. Oliy ta`lim muassasalarida o`qitish jarayonini boshqarish texnologiyasi pedagogik mexanizmlari ... 194
Мусурмонов Р., Суяров А. М. Ёшларнинг шарқона имиджи ва муомала одобини шакллантириш хусусида ... 200
Жумаева Ю. Р. Бўлажак ўқитувчиларни форсайт технологияси асосида касбий фаолиятга тайёрлаш ... 206
Кабирова З. М. Аралаш таълим технологияларининг аҳамияти ... 211
Xasanov F. Z. Bo'lajak matematika o'qituvshilarini metodik tayyorlashning o'ziga xos xususiyatlari ... 215
Ortiqova N. A. O'qituvchining pedagogik faoliyatidagi psixologik to'siqlar va ularni bartaraf etish metodlari ... 220
Ortiqova N. A. Tarbiya maqsadini ishlab chiqishning pedagogik xususiyatlari ... 230
Axmadaliyev B. S. Oliy ta'lim muassasalarida tarbiyaviy ishlarni tashkillashtirishning innovasion usullari ... 235
G'aniyeva D. M. Методология анализа взаимной интеграции форм социального сознания на основе научных подходов ... 239
Файзиева У. Ю. Особенности внедрения инклюзивного образования в Республике Узбекистан ... 248
Махмудова Д. С. В педагогической деятельности учителя психологические барьеры и методы их преодоления ... 257
Кочкаров А. А. Диагностика индивидуально-типологических свойств курсантов образовательных учреждений МВД Республики Узбекистан ... 264
Musurmankulova M. N. The new educational system of uzbekistan and new conditions for teachers ... 269

МИЛЛИЙ ИДЕЯ ҲӘМ РУЎХЫЙЛЫҚ ТИЙКАРЛАРЫ, ТАРИЙХ, ФИЛОСОФИЯ

Файзиева У. Ю. Международная практика инклюзивного образования История становления инклюзивного образования ... 272

ФИЗИКА, МАТЕМАТИКА, ИНФОРМАТИКА

Mirsanov U. M., Isroilov N. S. Umumiy o'rta ta'lim maktab o'quvchilariga dasturlash dasturlashni o'rgatishda xorijiy davlatlarning tajribalaridan foydalanish ... 280
Esanbayev B. I. Talabalarning fraktal grafikaga oid kompetentligini rivojlantrish muammolari ... 286
Абидова З. К. Профессионал таълим муассасалари ахборот муҳитини шакллантиришда электрон таълим ресурслари янги авлодидан фойдаланиш ... 292
Xo'janazarov Z. R. Ta'lim sifatini ta'minlashda SMART-texnologiyalaridan foydalanish ... 298
Yusufxodjayeva F. M. O'quvchilarida gazlamalarga ishlov berish texnologiyasi darslarida kasanachilik ko'nikmalarini shakllantirish ... 305
Ibragimova M. G. Texnologiya ta'limi darslarida o'quvchilarni ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirish orqali kasb- hunarga yo'naltirish ... 310
Isaqova Z. R., Tursunov J. E. To'qimachilik korxonalarida мато turlarini kengaytirish ... 315

БАСЛАЎЫШ КЛАСС, МЕКТЕПКЕ ШЕКЕМГИ ТӘРБИЯ

Shodiyev R. D., Shonazarov U. Sh. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining mantiqiy tafakkurini rivojlantirish ... 319
Taylanova Sh. Maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish ... 326
Rabbimova M. M. Bo‘lajak maktabgacha ta`lim pedagoglarida amaliy kompetentlikni rivojlantirish ... 330
Эрҳанова Н. А. “Тил ва нутқ” марказида инновацион-методик фаолият олиб бориш самарадорлиги ... 333
Жовмирзаева Н. Қ. Мактабгача таълим муассасалари тарбиячиларининг эмоционал компетенциясини шакллантириш механизмлари ... 339
Karimova Sh. B. Maktabgacha yoshdagi bolalarning vatanparvarlik tarbiyasini shakllantirishda axloqiy kotigoriyalarning ahamiyati tahlili ... 343
Halimova M. A. Tabiiy fanlar (SCIENCE) o’quv predmeti – o’quvchilar ilmiy dunyoqarashini rivojlantish aspektlari sifatida ... 347
Mo’minova G. B., Sirojiddinova S. Zamonaviy maktabgacha ta’lim tizimini rivojlantirish asoslari (O’zbekiston misolida) ... 352
Mo’minova G. B., Muhammadaliyeva D. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalarning nutqini o’stirish metodlarining ilmiy-nazariy tahlili (turli yosh bosqichlari misolida) ... 356
Dehqonova M. G’. Ko’zi ojiz bolalar bilan olib boriladigan logopedik ishning o’ziga xos xususiyatlari ... 360
Azizova Z. b., Aliyeva S. Maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy bilish ko’nikmalarini rivojlantirish texnologiyalari ... 366
Azizova Z. B., Mavlonova M. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida pedagoglarning kreativligini rivojlantirishning ahamiyati ... 370
Abdubannopova M. A. Maktabgacha ta’lim tashklilotlarida tarbiyachinbing inklyuzif kompetensiyasini rivojlantirish ... 374
G’aniyeva D. M., Ismoilova M. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ong shakllanishida axloqiy normalarning ahamiyati ... 379
Usmonova M. S. Alohida ta’lim ehtiyojlari bo’lgan bolalarni o’qitish va tarbiyalash muammolari ... 388
Yoqubjonova G. X. Boshlang`ich sinflarda o`qish va tabiatshunoslik fanlarini o’qitishda fanlararo aloqadorlikni amalga oshirish ... 393
Жураева М. А. Развитие коммуникативно-речевой компетенции будущих учителей начальных классов ... 399
Asiljonova Sh. Preschoolers Benefit from Learning a Foreign Language ... 404

ФИЗИКАЛЫҚ ТӘРБИЯ ҲӘМ СПОРТ

Қамбаров О. Ф. Кичик синф ўқувчиларини жисмоний тайёргарлигини баҳолашнинг методологик асослари ... 411
Муродов К. Н. Спорт курашида махсус ускуналар ёрдамида мушак кучини даражасини аниқлаш ва ривожлантириш йўллари ... 418
Исмагилов Д. К. Интегральные специальные средства подготовки футболистов на этапах совершенствования спортивного мастерства и высшего спортивного мастерства ... 426
Миршарапов А. Г. Мини-футбол как средство физического воспитания и физической подготовленности ... 429
Эрдонов О. Л., Махмудов В. В. Мини-футбол как вид спорта и средства физического воспитания студенческой молодёжи ... 433
Эрдонов О. Л. Актуальность физического воспитания среди студенческой молодежи на основе применения информационных технологий ... 438
Mirzayev A. M. The task of physical education and the technique of belt wrestling in the training of cadets ... 444

KASB TANLASHGA MUNOSABAT TIZIMI MEZONLARINING TANLANISHI

Meylieva M. S.
ChDPU magistr

Tayanch so'zlar: motiv, motivatsiya, shaxs, faoliyat, muomala, xatti - harakat, ichki regulyatsiya, ehtiyoji, hoxish - istak, ezgu niyat, orzu - tilak, mayl, his -tuyg'u, ustanovka, ideal, imon - e'tiqod, vijdon, maqsad, xulq -atvor.

Ключевые слова: мотив, мотивация, личность, деятельность, поведение, поведение, внутренняя регуляция, экстиой, стремление, благое намерение, желание, пожелание, склонность, чувство, идеал, вера, убеждение, совесть, цель, характер поведения.

Key words motive, motivation, personality, activity, behavior, behavior, internal regulation, ehtioj, desire, good intention, desire, wish, inclination, feeling, ideal, faith, belief, conscience, purpose, behavior character.

Hozirgi davrda amalga oshirilayotgan ijtimoiy turmushdagi turli sohalar bo'yicha o'zgarishlar, tub islohotlar jamiyatda mul-ko'lchilik yaratishga, fuqarolar farovonligini oshirishga, ijtimoiy taraqqiyotni jadallashtirishga yo'naltirilgan. Mazkur ijtimoiy voqeliklar, hodisalar ro'yobga chiqishining negizida guruhiy harakatlar va faollik, shaxslararo va guruhlararo hamkorlik, ijtimoiy ehtiyojni qondirishga intilish motivlari yotadi. Ijtimoiy taraqqiyotning harakatlantiruvchisi sifatida kichik guruhlar va ularning kasbiy mahorati hamkorlik faoliyatida o'zaro mutanosibligi, psixologik jihatdan tayyorgarligi, ular o'rtasidagi psixologik muhitning siljishi kabilar samara funksiyasini bajaradi.

Insonda kasbga mehr - muhabbat, moyillik, qiziquvchanlik xis tuyg'ularini shakllantirish genezisi ilk bolalikdan boshlanadi. Shu bois individ kamol topayotgan mizo, mikro va makro muhit unga ta'sir ko'rsatish imkoniyatiga ega. O'zaro ta'sir, o'zaro qo'llab — quvvatlash, o'zaro missiy yaqinlik, imitatsiya, attraksiya mavjudligi tufayli muayyan kasbga munosabat xususiy hodisadan (yakka xolatdan) umumiy, ijtimoiy ahamiyat kasb etuvchi voqelikka aylanadi.

Ma'lumki, munosabat sub'ektiv hodisa sifatida tashqi olamni aks ettirishdagi ong faolligi va uning regulyativ funksiyasini ta'minlash bilan bog'liq tarzda tarkib topadi. Inson munosabatlari, faoliyat motivi va o'z maqsadini amalga oshirish sifatida iroda yordami bilan namoyon bo'ladi.

Munosabat omilining shaxs bilan jamiyat uyg'unligini ta'minlashga xizmat qiluvchi ijtimoiy - psixologik ahamiyati shundaki, «yaratilgan narsa (qurilgan bino, aniq she'riy satr, o'tqazilgan daraxt, yaratilgan yoki ijro etilgan qo'shiq va hokazo) - bu bir tomondan faoliyat mavzusi hisoblansa, ikkinchi tomondan esa vosita sifatida namoyon bo'ladiki, shaxs uning yordami bilan ijtimoiy hayotda o'zini qaror toptiradi. Negaki, bu narsa boshqa odamlar uchun yaratilgandir. Shu narsa orqali odamlar o'rtasidagi munosabat bevosita o'z aksini topadi, ijod qilayotganlarga va bajarayotganlarga ham, iste'mol qilayotganlarga, o'zlashtirayotganlarga ham bab - baravar taalluqli umumiy narsani ishlab chiqarish tariqasidagi munosabat hosil bo'ladiki, bu munosabat shaxsning ijtimoiy taraqqiyotiga xizmat qiluvchi psixologik himoya jarayoni uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ijtimoiy - psixologik munosabatlar turli ijtimoiy yo'nalishlarda rivojlanuvchi odamlar o'rtasidagi bog'liqlikni namoyon qiluvchi omil sifatida tarkib topadi. Bunda: «biz-biz», «biz-siz» yoki «men-jamoa», «jamoa-men», «men-jamoa-jamiyat» yo'nalishlari psixologik xizmat uchun ham ma'lum amaliy jabhalarni belgilaydi.

Ijtimoiy-psixologik munosabatlarni psixologik nuqtai nazardan puxta va chuqur tahlil qilish muhim amaliy ahamiyat kasb etadi. Bu ahamiyat esa ko'proq «ijtimoiy qonunlarni psixologiyalashtirish»da yaqqol, ravshan ko'rinadi. Munosabat muammosi olimlar tomonidan turli yo'nalishlarda tadqiq qilinadi. Jumladan, tabiiy - ilmiy yo'nalishdagi munosabat mezonlari, ijtimoiy yo'nalishdagi ko'lamli munosabat mezonlari olimlar tomonidan u yoki bu maqsadda ishlab chiqilgan. Zero, mazkur yo'nalishlardagi munosabat mezonlari tadqiqining barchasi bir-biri bilan hamisha o'zaro aloqada yuzaga keladi.

Munosabat psixologiyasining metodologik asoslari haqidagi fikr-mulohazalar mazkur bobning birinchi paragrafida qayd etilgan. Shunga asoslangan holda ushbu paragrafda biz munosabat psixologiyasini kasb tanlash samaradorligini belgilash mezoni sifatida tadqiq qilmoqchimiz. Chunki, kasb tanlash muvaffaqiyati har bir shaxs faoliyatidagi munosabatlar tizimining ijtimoiy - psixologik jihatdan nechog'lik yuqori saviyada tarkib topganligi bilan bevosita bog'liqdir.

Vaholanki, D.N.Uznadzening munosabat va ustanovka, V.S.Merlinning munosabat va individuallik, A.F.Lazurskiyning munosabat va mehnat jarayonlari, L.S.Vigotskiyning munosabat va psixik taraqqiyot, S.L.Rubinshteynning munosabat va «tashqi», «ichki» faolllik, V.K.Vilyunasning munosabat va inson psixologik mexanizmi motivatsiyasi, K.K.Platonovning munosabat va shaxs psixologik tizimi, A.N.Leontevning munosabat va ongli faoliyat,

J.N.Brunerning munosabat va bilish psixologiyasi, V.S.Magunning munosabat va shaxsni ijtimoiy faoliyatga undovchi ehtiyojlar, V.A.Yadovning munosabat va shaxs ijtimoiy xulq-atvori bilan bog‘liq o‘zini-o‘zi idora qilish jarayoni kabi qator ilmiy-tadqiqiy mulohazalar shaxs faolligini kamol toptirishdagi ijtimoiy-psixologik mezon sifatida qabul qilish uchun ilmiy-nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Yana shuni qayd etish kerakki, munosabat jarayonining psixologik tuzilishini tasavvur etishda S.L.Rubinshteyn mulohazalarining alohida o‘rni bor. Uning fikricha, barcha psixologik munosabatlar hissiyot yoki intilish, yohud baholash doirasida namoyon bo‘ladi. Shuningdek, munosabatning emotsional jihati-bu, generalizatsiyalashgan hissiyot bo‘lib, mazkur generalizatsiyalashuv ma’lum qat’iylik asosida vujudga keladi. Munosabatga oid tadqiqotlarning metodologik tahlili shuni ko‘rsatadiki, shaxsning u yoki bu ob’ektga ta’siri bevosita uning shaxs tomonidan qay darajadagi ijtimoiy saviyada qabul qilinishiga bog‘liq.

Ijtimoiy saviyaning tarkib topishi esa shaxsga ijtimoiy-psixologik yondashuv ob’ektining mazmuni bilan baholanadi. Shu bois, ijtimoiy-psixologik manbalarda shaxsning jamiyatga munosabati o‘z ijtimoiy va mehnat majburiyatlariga va jamiyat a’zolariga munosabati hamda o‘ziga nisbatan munosabati ma’lum ierarxik tizim asosida talqin qilinadi.

Ushbu munosabatlarda shaxsning turmush tarzi, yo‘nalishlari, axloqiy ideallari va qiyofasi yaqqol namoyon bo‘lishi mumkin. Bu esa har bir shaxsning munosabatlari bilan bog‘liq ijtimoiy faollik tizimi haqida fikr-mulohaza yuritishga imkon beradi. Munosabat psixologiyasini tadqiq qilgan izlanishlar talaygina bo‘lsa-da, lekin hanuzgacha kasb tanlash jarayoni diapazonidagi shaxs bilan kasb uyg‘unligini ta’minlovchi munosabatlar tizimining yoki ular ierarxiyasining o‘ziga xos tomonlari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan ochib berilmagan. Bunga esa munosabatning ijtimoiy qiymatini, ayni paytda munosabat asosida shakllanuvchi shaxsning ijtimoiy qiymatini tog‘ri tushunish va tahlil qilishning keng ko‘lamli hamda murakkab jarayon ekanligi sabab bo‘lmoqda. Chunki, kasb tanlash samaradorligi ijtimoiy qiymatga ega bo‘lgan munosabatlar uni har bir shaxsda qaror toptira olishi bilangina ahamiyatli, deb o‘ylaymiz. Shu maqsadga amal qilgan holda munosabat kategoriyasining besh mezoni tadqiq qilindi. Tanlangan har bir mezon respondentlarning kasb tanlash faoliyatida namoyon buluvchi shaxs faolligining ma’lum jihatlarini ifodalashga xizmat qiladi.

Kuzatishlar va ilmiy tahlillar shuni ko‘rsatdiki, kasb tanlashga munosabat jarayoni shaxsning psixologik yo‘nalishida o‘ziga xos ierarxik tizimga ega bo‘lib, mazkur tizim asosida unda faollikning namoyon bo‘lishi, uning

natijasi va dinamikasini tadqiq qilish mumkin. Umuman, psixologiyada shaxs yo‘nalishlari bilan bog‘liq ierarxik tizim haqidagi nazariy va empirik ma’lumotlar mavjud.

O‘ziga o‘zi munosabatni shakllantirish mezonining nazariy asosi shundaki, har bir shaxs o‘ziga uzi talabchan bo‘lsagina, uning ijtimoiy qiymatli barcha imkoniyatlari ro‘yobga chiqishi va ayni paytda esa shaxs faolligini ta’minlashda xizmat qilishi mumkin. O‘ziga o‘zi munosabatni shakllantirishning ijtimoiy qiymati va ahamiyatini tasdiqlovchi talaygina ilmiy tadqiqotlar mavjudki, ularning aksariyatida o‘ziga o‘zi munosabatning u yoki bu jihatlari chuqur tahlil qilingan holda shaxs kamolotini ta’minlashga xizmat qiluvchi omil sifatida tadqiq etiladi.

Darxaqiqat, o‘ziga o‘zi faol-ijobiy munosabatning namoyon etilishi, avvalo, o‘zini-o‘zi anglash va o‘zini-o‘zi rivojlantirishga intilishdan boshlanadi.

Ijtimoiy psixologiya fanida ma’lumki, har bir shaxs faoliyati va taraqqiyoti u bilan birgalikda faoliyat ko’rsatuvchi shaxslar va guruhlar taraqqiyoti bilan bevosita bog’liqdir. Chunki, shaxsga ijtimoiy-psixologik yondashuv, avvalo shaxslararo munosabatdan qoniqish va o’zgalar bilan muvaffaqiyatli muomala o’rnatishni ta’minlashda amalga oshirilishi lozim. Bunday «ta’minlanish», bizningcha, munosabat motivatsiyasi maqsadlarini ifodalaydi. qolaversa, mazkur fikrni tasdiqlovchi qator tadqiqotlar mavjudki, biz ularga ilmiy — metodologik manba sifatida tayanishimiz shart. Jumladan, G.M.Andreevaning o’zaro munosabatlarda namoyon bo’luvchi qiziqishlar, qadriyatlar, ehtiyojlar bilan bog’liq ijtimoiy- psixologik tahlillari, B.D.Pariginning jamoadagi ijtimoiy- psixologik muhit yo’nalishlarini tadqiq qiluvchi ilmiy xulosalari, A.G.Kovalevning jamoadagi shaxslar va shaxslararo munosabatlarning boshqaruv jihatlari haqida ko’rsatma beruvchi izlanishlari,

Ijtimoiy-psixologik nuqtai nazardan to’g ri belgilashga imkon beradi.

Faoliyatga munosabat mezoni, faoliyat va faollik hamda uning ijtimoiy ahamiyati haqidagi ilmiy-nazariy tahlillar, xulosalar haqidagi fikr-mulohazalar unga munosabatni yuqori darajada tarkib toptirishning motivatsiyasi samaradorligi mezoni sifatida qabul qilish imkoniga ega. Chunki, faoliyat ta’rifining (ya’ni: «Faoliyat-kishining anglashilgan maqsad bilan boshqarib turiladigan ichki (psixik) va tashqi (jismoniy) faolligidir») uziyoq insonning u yoki bu darajadagi munosabatlari majmuini ifodalab turibdi. Demak, shunga muvofiq, faoliyatga nisbatan munosabatning uch darajasini (faol-ijobiy, ijobiy, indifferent) shartli ravishda belgilash mumkin.

Faoliyatga nisbatan ijobiy munosabatlar, bizningcha, faoliyat talablari va maxsulidan yetarli qoniqmaslik, unga nisbatan barqaror qiziqishlarning yuqligi,

u bilan shaxsning ijtimoiy kamoloti o'rtasidagi uyg'unlik yetarli emasligi hamda faoliyat bilan shunchaki majburiyat asosida mashg'ul bo'lish natijasida sodir bo'ladi.

Faoliyatga nisbatan indifferent (yuzaki) munosabatlarning namoyon bo'lishi shaxs individuallik dunyosi va faoliyat talablari o'rtasidagi adekvatlik yuqolganda unga nisbatan faqat moddiy-majburiy xarakatlarning yoki faoliyat talabi va maxsulidan hissiy-ijtimoiy mazmundagi qoniqishning nihoyatda pastligi bilan tavsiflanadi.

Munosabat tizimini mazkur turlarga bo'lishdan maqsad, faoliyatga nisbatan ijtimoiy faollikni munosabat tarzida ifoda etuvchi ayrim ijtimoiy-psixologik jihatlarni yanada chuqurroq tasavvur va talqin etishdir.

Yuqoridagi mulohazalar talqinidagi faol-ijobiy munosabatning har bir shaxsda namoyon etilishi uz talablari mahsulidan qoniqish asosidagina qaror topishini ta'kidlamoqda, qolaversa, faoliyat mahsulidan qoniqish va shaxsning o'z faoliyatidan mamnunligi hamda o'z ijtimoiy extiyojlarining qondirilishi asosida yuzaga keluvchi harakatlar majmuasini ifodalaydi. Ushbu fikrni tasdiqlovchi qator tadqiqotlar mavjudki, biz ularni ilmiy asos sifatida qabul qildik.

Faoliyatga faol-ijobiy munosabatlarning namoyon etilishini ifodalovchi mezonlarni aniqlashga qaratilgan mahsus usullarni (surovnomalarni) ishlab chiqishda va tatbiq etishda yuqorida qayd etilgan barcha nazariy va metodologik mulohazalarga asoslanildi.

Adabiyotlar:

1. Asomova R.S. Kasb tanlash motivatsiyasi va uning dinamikasi (Psixologiya fanlari nomzodligi dissertatsiyasi avtoreferati).-T.: 2002. -28 b.

2. Karimova V.M. O'zbek yoshlarida oila to'grisidagi ijtimoiy tasavvurlar shakllanishi. (Psix. fan. dokt. diss.). - Farg ona, 1994. -282 b.

3. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya va ijtimoiy amaliyot. — T.: «Universitet», 1999.

4. Qodirov K.B. Kasb tanlashga tayyorlikning psixologik jihatlari va kasbiy tashxis (9-sinf o'quvchilari ma'lumotlari asosida). (Psix. fan. nom... diss.). - T., 2001.

РЕЗЮМЕ

Ushbu maqolada kasb tanlashga munosabat tizimi mezonlarining tanlanishi haqida qisqacha ma'lumot bayon etilgan.

РЕЗЮМЕ

В статье представлена краткая информация о выборе критериев системы отношения к выбору профессии.

SUMMARY

This article provides brief information on the selection of criteria for the attitude system to career choice.

ISSN 2181-7138

Т. Н. Қары Ниязий атындағы Өзбекстан педагогикалық
илим-изертлеў институтының Ж. Орынбаев атындағы Қарақалпақстан филиалы

«МУҒАЛЛИМ ҲӘМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ»

№ 2/1

Нөкис — 2023

Басып шығыўға жуўапкер:

А. Тилегенов

Баспаға таярлаған:

А. Тилегенов, Р. Утепов

Компьютерде таярлаған:

П. Реймбаев

Мәнзил: Нөкис қаласы, Ерназар Алакөз көшеси №54
Тел.: 224-23-00
e-mail: uzniipnkkf@umail.uz,
mugallim-pednauk@umail.uz
www.mugallim-uzliksiz-bilim.uz

Журналға келген мақалаларға жуўап қайтарылмайды, журналда жәрияланған мақалалардан алынған үзиндилер «Муғаллим ҳәм үзликсиз билимлендириў» журналынан алынды, деп көрсетилиўи шәрт. Журналға 5-6 бет көлеминдеги материаллар еки интервалда TIMES NEW ROMAN шрифтинде электрон версиясы менен бирге қабыл етиледи. Мақалада келтирилген мағлыўматларға автор жуўапкер.

Оригинал-макеттен басыўға рухсат етилди 03.04.2023. Форматы 70x100$^{1}/_{8}$
«Таймс» гарнитурасында офсет усылында басылды.
Шәртли б.т. 29,5 . Нашр. т. Нусқасы _____ Буйыртпа №